

Méhesek-alja: A terepen azonosítottuk a kb. 30 m átmérőjű, sánccal körülvett, 2 m relatív magasságú magaslatot. A sánc viszonylag jó állapotú, kivéve a Kapos felőli oldalát, mely csak nyomokban látható. Területét nem szántják, rajta leleteket nem találtunk, közvetlen környékén azonban néhány őskori és középkori cserepet gyűjtöttünk.

Nagy-tó, volt Bogaras-pusztá: A légi fotón látható épületnyomokat azonosítottuk, a szántóföldön nagy területen rengeteg újkori épülettörmelékkel találtunk, az egykori épületek iránya nagyjából É-D, kiterjedésük is jól megállapítható volt. Régészeti leletanyagot nem találtunk.

Pap-sziget: Az ártérből kiemelkedő, meredek oldalú, Torma István által már bejárt, minden oldalról vizenyős réttel övezett egykori sziget fennsíkjának teljes területén őskori, római és középkori leleteket találtunk.

A Pincehelyhez tartozó Görbön 2000. június 22-én végeztem légi felderítést a terület fölött.

A Bogár-tanyán Árpád-kori és középkori település nyomait fényképeztem le, melyet homokbányászás veszélyeztet.

A Lelenc nevű határrészben rézkori (péceli kultúra) és vaskori (kelta) erődtített település (?) nyomait (gödörfoltok, kettős lineáris nyom) dokumentáltam.

BERTÓK GÁBOR

276. Polgár, Kenderföld, Majoros-tanya (Hajdú-Bihar megye) U, B, Szk, Sza, Ge?, A, Á, Kö
A 2000. évi ásítás az 1999. július 5. és október 8. között végzett megelőző feltárás folytatása, illetve befejezése volt; 2000. július 7. és augusztus 18. között folyt. Ennek során 153 objektum feltárására került sor, 318 sztrati-gráfiai egységet különítettünk el. Ezzel a kinyitott 50×120 m-es szelvényben lévő régészeti jelenségek 98%-át feltártuk és a megelőző feltárást befejeztük.

2000-ben a következő korszakok jelenségeit tártuk fel:

1. *Középső neolitikum vége* (késői alföldi vonaldíszes kultúra bükki, szakálhádi, szilmei elemekkel): A középső neolit végi település részeként elsősorban hulladékgödöröket, valamint egy cölöpszerkezetes ház cölöplyukait tártuk fel. Sikertelt feltárnunk – ezúttal a löszhát DK-i oldalán – egy újabb áldozati kutat. Az előző évi 7 neolit sírhoz képest ez évben 11 zsugorított csontvázast sírt tártunk fel. Tájolásuk kivétel nélkül DK-ÉNy volt. Leggazdagabb a 381. sz. objektumszámú, bal oldalára erősen zsugorított, valószínűleg felnőtt nő sírja volt. Mindkét karján csiszolt márványgyöngyökből álló karláncot, nyakában pedig márványgyöngyökből és 4 db spondylus csüngőből álló nyakláncot viselt. Jobb könyöke elé egy folyami kagylót helyeztek a sírba.

2. *Kora bronzkor vége–középső bronzkor eleje* (Hatvani kultúra): A kenderföldi tell periferiájához tartozó jelenségként értelmezhető, egy textilbenyomással díszített amforatöredéket tartalmazó kutat bontottunk ki.

3. *Középső bronzkor* (Füzesabonyi kultúra): A löszhát tetejét elfoglaló és a tell felé húzódkó középső bronz-

kori temető DK-i (nánási országút felőli) szélét sikerült lehatárolnunk. Legnagyobb meglepetésünkre ÉNy felé (a vasút irányába) a löszháton lévő legszélső sírok után egy kb. 30–40 m széles üres sáv következett, ahol nem kerültek elő bronzkori temetkezések, viszont utána tovább folytatódott a bronzkori temető.

Ebben a szezonban 24 középső bronzkori temetkezést tártunk fel, melyek között két szórt hamvas is volt. A férfi sírok vagy D-É, vagy DDNy-ÉÉK, míg a női sírok É-D, vagy ÉÉK-DDNy tájolásúak voltak. Több gazdag edény- és fémmelléklettel (peremes bronzbalta, trianguláris alakú, szegecselt markolatlapú bronztőr, bronzvéső, különböző típusú tűk) ellátott sírt is sikerült feltárnunk. Egy fiatal férfi sírjában a négy edénymelléklet mellett egy arany hajfonatkarikát is találtunk a koponya mögött.

4. *Késő bronzkor:* A Kárpát-medencei halomsíros kultúra sírgödre kerek, az urnánál kicsit szélesebb volt. Urnaként egy kónikus aljú, öblös testű, enyhén kónikus nyakú, egyenesen levágott peremű edény szolgált. Az edény hasán négy széles szalagfűl volt szimmetrikusan elhelyezve. Valószínűleg az urna szájába helyeztek bele egy hiányzó aljú, tojástestű, hengeres nyakú, a peremből induló két füllel ellátott vörös színű fazekat. Az össze-roppant urnában előkerült még egy harmadik, kissé kónikus nyakú, egyenesen levágott peremű edény peremtöredéke is. Az urna belsejében hamvakat egyáltalán nem találtunk, ehelyett vörösre égett paticsötredékekkel és faszéndarabkákkal kevert földet tartalmazott. Ez alapján feltételezhetjük, hogy ebben az esetben egy szimbolikus sírról van szó.

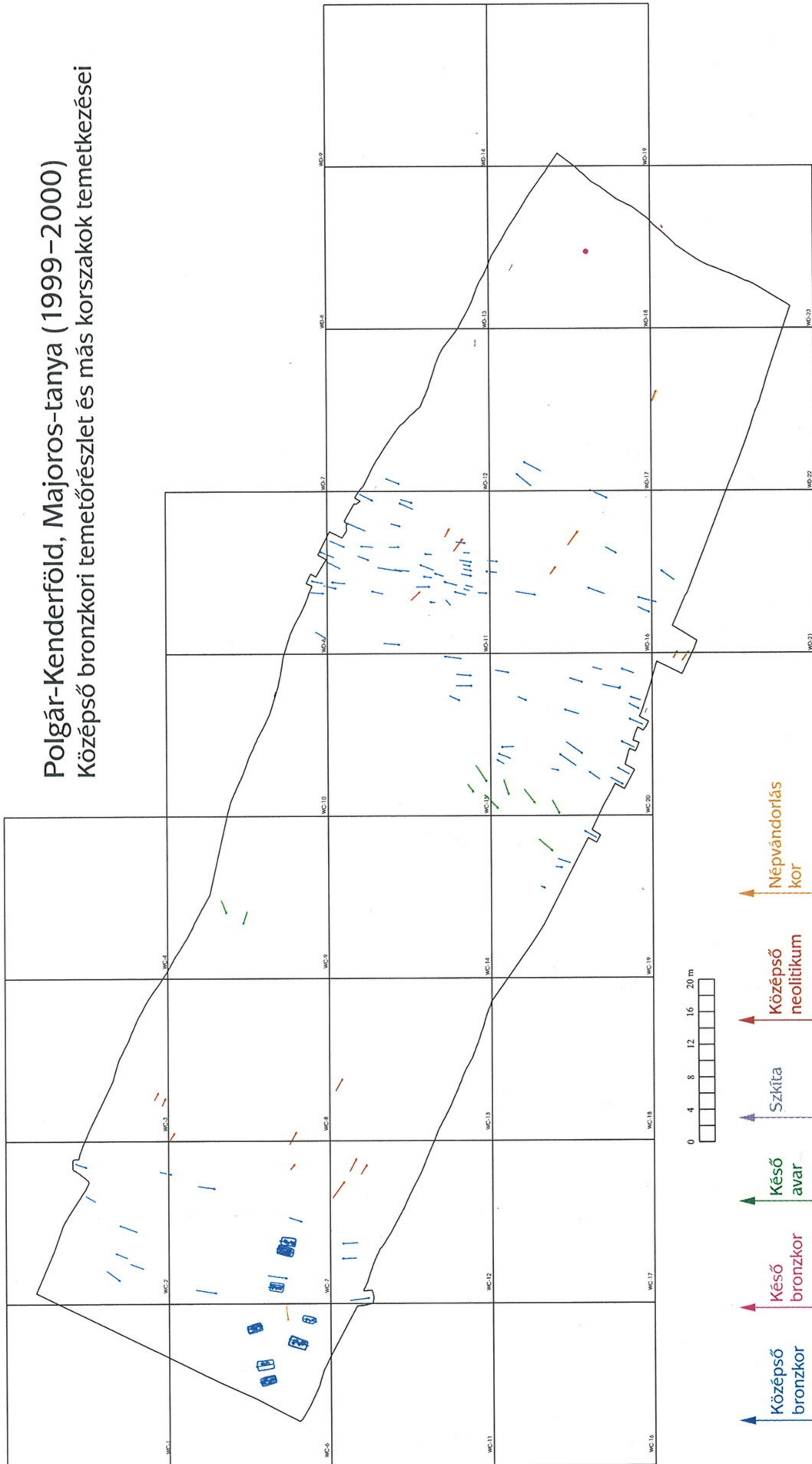
A Gáva-kultúrát néhány hulladékgödör és egy nagyméretű, félig kibontott és egy teljesen kibontott kút képviselte.

5. *Korai vaskor* (szkíta): Téglalap alakú, félig földbe mélyített házat tártunk fel, melynek egyik sarkába egy bal oldalára erősen zsugorított kisgyermek volt temetve sírmelléklet nélkül. A háztól kb. 8 m-re egy kb. 80 cm átmérőjű, függőleges falú, 1,33 m mély gödörben négy beledobott gyermek csontvázast tártuk fel. A legalsó váz mellett egy szürke, korongolt, bikónikus testű, felhúzott fűlű szkíta bögre töredéke feküdt. A vázak a gödörben két szintet képeztek: a legalsó váz fölött egy vékony steril sárga réteg, e fölött pedig egy szintben három váz feküdt részben egymás mellé, részben egymásra dobálva. A negyedik váz sem a gödör alján feküdt, alatta volt még egy kb. 30 cm vastag sárgás kevert betöltés.

6. *Római császárkor* (2. század): Főleg méhkas alakú tárológödörök, illetve egy kút. A kútban kb. 1,2 m-től megfigyelt 10–15 cm vastag sárga illetve szürke rétegek váltakozása alapján a kút fokozatos feltöltődésére következtethetünk.

7. *Népvándorlás kor* (germán?): A 477. objektumszámú nagy, amorf neolit gödörbe beleásva találtunk egy Ny-K tájolású, háton fekvő, nyújtott helyzetű kislány csontvázast tartalmazó sírt. Koponyája mellett – egyetlen mellékletként – egy mindkét oldalán fogazott, díszítetlen csontfésűt találtunk.

Polgár-Kenderföld, Majoros-tanya (1999–2000)
 Középső bronzkori temetőrészlet és más korszakok temetkezései

8. *Késő avar kor* (8. század): Sikertől megtalálunk a tavaly feltárt 7 sírből álló sírcsoporthoz tartozó települést, ami a szelvény DK-i szélére esett. Téglalap alakú, félig földbe mélyített házakat tártunk fel. A 383. objektumszámú ház egyik sarkában egy kerek kemence, a 380. objektumszámú házban viszont csak egy kis ovális alakú kitapasztott, lapos tűzhely volt. A 383. objektumszámú ház előtt egy téglalap alakú, cölöpszerkezetű, elkerített karámszerű rész maradványait figyeltük meg, mely vélhetően a házhoz tartozott. A 356. objektumszámú ház nem egy egyszerű téglalap alakú, félig földbe mélyített ház volt, hanem a tetőtartó oszlopok között deszkával töltötték ki, melynek lenyomatát igen jól meg lehetett figyelni. A ház sarkában egy mészkőlapokkal határolt tűzhelyet bontottunk ki. Egy újabb családi sírcsoport részeként két avar női sír került feltárássra.

9. *Árpád-kor* (12–13. sz.): Az Árpád-kori falu újabb objektumait is feltártuk. Félig földbe mélyített házat, sarkában téglalap alakú kemencével, szabadtéri kemencét hamusgödörrel és a településhez tartozó árokrendszer további részeit.

10. *Középkor*: Felerészt a feltárt felületbe eső, félig földbe mélyített ház malomkövel és betöltésében mászas kerámiatöredékekkel.

Konzulens: Sz. Máthé Márta. Munkatársak: Sebők Katalin, Kriveczy Béla, Anders Alexandra, Rácz Zsófia, Szeverényi Vajk régészek; Rák Rezső fotós, Rimnyák Bertalan technikus, Váczi Gábor, Kecskés Anita, Nagy Éva, Kovács Katalin, Sugár Ildikó, Tóth Gusztáv, Hamar Dávid, Péterváry Tamás egyetemi hallgatók.

DANI JÁNOS – V. SZABÓ GÁBOR

277. Poroszló, Vár

(Heves megye) Kö

A várat Anonymus, mint honfoglalás kori várat említi, de nem utal arra, hogy korábbi, vagy a magyarok által létesített vár volt-e. Poroszló a Sártiván-Vecse nemzetség Poroszlai ágának volt a birtoka, ahol a nemzetség monostora is állt. Utóbbira 1219-ből van az első adatunk. Poroszlóra a 13–14. századból sok egykorú adatot ismerünk. A királyok itt többször megfordultak és okleveleket is kiadtak. Fontos átkelőhely volt a Tiszán az Eger völgyéből Debrecen felé vezető úton. Ez vámbevételt is jelentett, ami 1289-ben a déli ciszterci apátságé, 1346-ban Miklós pécsi püspöké és rokonaié volt. A várat külön nem említik, de 1248-ban a szárazföldi és vízi vám egyharmadát és Poroszló felső részén az udvarhelyet az egri káptalan kapta. Utóbbi adatot a földvárra vonatkozathatjuk, mert Poroszló ÉK-i végét, ahol a földvár is van, ma is „Felvég”-nek nevezik. Poroszló, mint település, tovább élt, de a várról, annak pusztulásáról nincs adatunk, feltehetően legkésőbb a tatárjárás után megszűnt létezni.

A várban Szabó János Győző végzett ásatást 1978- és 1983-ban. Összesen hat átvágást végzett a teljesen lepusztult sánc helyén. A sánc belső szélén több helyen is előke-

rült a rekeszes faszerkezet, ennek szélessége 2 m körüli. Ennek támaszkodott maga a sánc, az egésznek talpszélessége 11 m. A gerendák részben megégték, elszenesedtek, részben barnára korhadtak. Több esetben teljesen elpusztultak, de a lenyomatuk alapján azonosítani lehetett őket. Ásópapucs, vaskés, rombusz alakú kétélű nyílhegy és hullámvonallal díszített cserepek voltak az egykori, ma 120–125 cm mélyen lévő járósínt.

Szabó János Győző a sánc korát az ásatási naplóban tett előzetes megállapítása szerint a 10. század második felére datálta. Az alsó rétegekben neolitikus (szakálhátú típus), rézkori (bádeni-péceli) és kelta kori telep maradványai is előkerültek.¹⁹

A várról 1978-ban a székesfehérvári geodéziai főiskola egyik tanára és egy hallgatója szintvonalas felmérést készített. Ez nagy vonalakban ugyan tájékoztatást ad a vár területéről, de pontos kiterjedését nem jelölték be, egyes helyeken félrevezető lehet. Ezért 2000 júniusában új felmérést készítettem, a kataszteri térképbe jelöltem be a vár körvonalát. Annak ellenére, hogy a vár teljes területét a falu házai és kertjei foglalják el, ezt meglehetősen pontossággal lehetett elvégezni, mert az egykori külső sáncárok belső szélé legtöbb helyen jól megállapítható. Az árkot többnyire már betöltötték, de nagy vonalakban ez is azonosítható. A várat átszelő fő forgalmi útvonal (Kossuth L. u.) és az erre merőleges mellékutca (Földvár u.) vonalában az árkot vízszintesre feltöltötték, de a vár ÉK-i sarkában egy mellékutca az egykori sánc vonalában ma is hirtelen lejt, pontosan jelezvén a vár szélét. Ezen a sík területen a jelenlegi domborzatot ezúttal figyelmen kívül hagytam, mert a sok házépítés és a kertek kialakítása miatt az eredeti állapot teljesen megváltozott, ezért csak síktérképet készítettem. A vár DK-i és D-i oldala a Tisza egykori ártere feletti magas partra támaszkodik.

A vár alakja ovális, csak az ÉK-i oldalon mutat egyenes vonalat. Átmérője kb. 246×210 m. A telekhatárok legtöbb helyen az egykori sánc és árok vonalához igazodnak.²⁰

NOVÁKI GYULA

278. Prügy, Hegyeshát, homokbánya

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

A miskolci Herman Ottó Múzeum megbízást kapott a Prügy–Hegyeshát védőnevű bánya leendő területének régészeti állapotfelmérésére. Cél a területen előforduló régészeti lelőhelyek felszíni nyomainak meghatározása. A terület helyszíni szemlét 2000. február 25-én és 28-án

19 SZABÓ J. GY.: RégFüz Ser. I. 32 (1979) 132, 37 (1984) 93. – Az 1978. és 1983. évi ásatás naplója és az 1983. évi előzetes jelentés az egri Dobó István Múzeumban van. Szabó J. Győző hagyatéka 11. sz. doboz.

20 A felmérés publikálva: NOVÁKI GY.–BARÁZ CS.: Óskori és középkori erődített telepek, várak Heves megye Mátrán kívüli területén. *Agria* 36 (2000) 14–15., 20–21. kép.